

Assertionen:

Sproget som tankeudtryk og som spillebrik

Peter Widell
Aarhus Universitet

1. Indledning

Nedenstående artikel er et forsøg på at bringe to væsentlige retninger inden for sprogforskningen, nemlig henholdsvis *formel semantik* og *funktionel semantik*, i tættere forbindelse med hinanden. Mens man inden for formel semantik ser på den sproglige mening og forsøger at bestemme den som *tankerne* om de betingelser i verden, der gør en sætning sand (eller falsk) (fx Frege 2002 (1918-1919)), ser man inden for den funktionelle semantik i stedet på sætningen i sproget og på de enkelte sætningsdele og forsøger at identificere dem som en art *spillebrikker* i en videre spilsammenhæng, et sprogspil (Wittgenstein 1971 (1953)). Spørgsmålet er, i hvor radikal forstand det er muligt at sammensmelte de to synsmåder. Det vil være min påstand, at *assertionen* her spiller en afgørende rolle, sådan som vi kan se den virksom i *eksplicit form med et performativt verbum* i eksempler som ”Jeg hævder, at han har ret.” eller ”Jeg konstaterer, at der er flertal for lovforslaget.” Men hvad er en assertion? Som man kan se af eksemplerne, er det assertionens opgave at give den indlejrede *at*-sætning en bestemt sandhedsværdi – er *at*-sætningen sand eller falsk? – i en given talesituation.

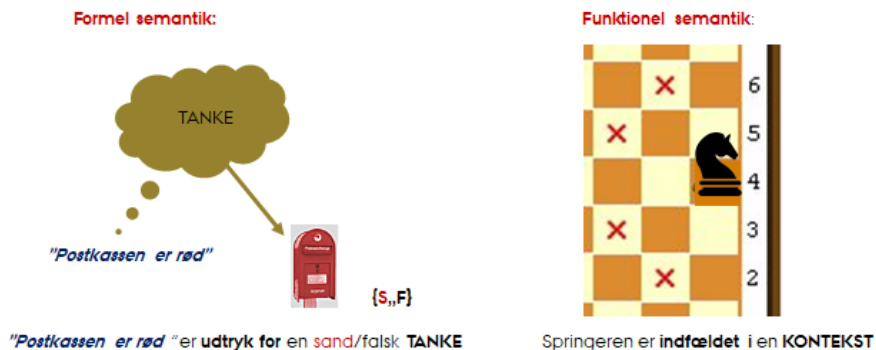
Nu er det imidlertid ikke kun i denne sammenhæng, assertionen er interessant. I eksemplerne ovenfor opereres der udelukkende med tilskrivning af sandhedsværdier til sætninger, *hvor den sproglige mening er forudsat*. Men mindst lige så interessant, ja vel mere

interessant for en lingvistisk betragtning – men også mere komplekst – synes spørgsmålet om assertionens rolle at være i forbindelse med *selve meningsdannelsen i sproget*. Her synes assertionen også at spille en afgørende rolle, ja, faktisk at tjene som det afgørende kontaktsted for mødet mellem sproget og den verden, sproget er om. Først og fremmest er meningsindholdet i sproget ikke noget, vi blot kan forudsætte. Det skal til stadighed grundlægges, opbygges, vedligeholdes og fornys. Men her leverer assertionen os ikke alene *sandheder*, når vi taler. Den leverer os også meningsindhold i form af de *sandhedsbetingelser*, vi har brug for, når vi skal forholde os til situationer, som vi ikke lige har for hånden, som når vi fx vil tale om i går, i morgen, om det hypotetiske, og det kontrafaktiske og almene. Alle disse steder skal vi jo forstå hinanden, selv om ordene her så at sige svæver frit i luften.

Det er en almindelig opfattelse, at der er grænser for, i hvor høj grad vi kan forklare sproglig mening i termer af sandhedsbetingelser, jf. fx Widell & Harder 2019: “Some elements of human languages fall outside the scope of truth-conditional semantics, because they are not essentially concerned with propositional meanings that can be assigned a truth value.” (Widell & Harder 2019:754). Som eksempler nævnes i den omtalte artikel fx holofrastiske elementer som “hallo”, “hurra!” og “fuck!”, udtryk for bestemthed samt andre udtryk som afspejler, hvordan propositionel mening skal behandles i relationen mellem taler og hører i talesituationen. Nu er det imidlertid spørgsmålet, om der i virkeligheden eksisterer sådanne undtagelser. Det er jeg på det seneste kommet i tvivl om. Faktisk mener jeg nu, at al mening vil kunne analyseres som propositionel mening i termer af sandhedsbetingelser. Det er i hvert fald det synspunkt, jeg vil forsvare i artiklen her, hovedsagelig i artiklens 3. afsnit. I 2. afsnit vil jeg som en opstart først redegøre grundigt for henholdsvis assertionsbegrebet og spilbegrebet.

2. Tankeudtryk og spillebrik: en vigtig begrebsafklaring

Nedenfor ses to illustrationer. De skulle gerne hjælpe med til at afklare, hvad der står centralt henholdsvis i sandhedsbetingelsessemantikken og i den funktionelle semantik. Til venstre vises et tankeudtryk, til højre en spillebrik på sit skakbræt:

TANKEUDTRYKKET: Til venstre i figuren ovenfor finder vi en illustration af, hvordan det forholder sig med den *formelle semantiks* grundbegreb: *tankeudtrykket*, nemlig den kursiverede sætning "Postkassen er rød." under tankeboblen. Selve tanken, sætningen er udtryk for, er anbragt i tankeboblen. En tanke vil altid være en tanke om et eller andet, en genstand. I illustrationen her er det, tanken er om (= det, pilen peger på), (et billede af) en postkasse. Men en tanke består ikke blot i referencen til en genstand. Det, subjektet her refererer til, postkassen, skal også underlægges et begreb, før vi har med en tanke at gøre. Det skal resten af sætningen så sørge for sker, altså sætningsprædikatet "_ er rød." Er prædikatet "_ er rød" nu udtryk for et begreb, vil vi have med den fulde tanke at gøre, som så enten kan være sand eller falsk, alt afhængigt af, om det, vi refererer til, er en rød postkasse eller ej. Dette sidste er i figuren markeret med listen {S,F} – repræsenterende enten det sande eller det falske – hvor rødmarkeringen af S angiver, at tanken i illustrationen er sand: Postkassen er jo rød, som man kan se.

Det at afgøre, om en tanke i en given situation er sand eller falsk, er det samme som at fælde en *tankedom*, dvs. en dom om tankens sandhed eller falskhed. Men hvad er det nu, der gør udtrykket "postkassen" i stand til at fungere som navn for sin genstand? Og hvad skal vi nærmere forstå ved, at en genstand i en tanke *underlægges* et begreb i tankedommen?

Som man umiddelbart kan konstatere, ligner "postkassen" og "rød" hinanden ved begge at *beskrive* det, de angår. Det første

udtryk beskriver genstanden, vi peger på, som postkasse, og det sidste beskriver genstanden som rød. Det stiller os straks over for spørgsmålet om, hvorvidt der altid, som her, skal indgå beskrivende ord, når vi refererer, eller om vi kan finde "rene" former for reference. Det mente i sin tid den engelske filosof og logiker Bertrand Russell (jf. Russell 1905), idet han foreslog, at specielt påpegende pronominer som "dette" og "hint" havde denne "rene" funktion. Russells forslag indebar en væsentlig fordel for sproganalysen og logikken, fordi det nu blev muligt at analysere ikke blot nogle, men faktisk alle meningsfulde sætninger i sproget, som bestående dels af et subjekt, der alene refererer – han kaldte det et "logisk egennavn" – og et prædikat, der alene beskriver, fx "Dette (påpegede) er en postkasse". Og da et prædikat kan ses som en mulighed for at referere til alle genstande, der kan lægges ind under det pågældende begreb, det er udtryk for – i vores eksempel med postkassen alle postkasser – vil i virkeligheden *hele sproget kunne ses alene under en reference-baseret synsvinkel*: Dermed vil de sandhedsbetingelser, der gælder for sætningsmeninger, kunne reduceres til sandhedsværdier. Dvs. mening vil kunne reduceres til sandhed – i vores eksempel begrebet "postkasse" til mængden af alle postkasser.

Russells forslag viste sig banebrydende for sproganalysen og logikken og danner grundlaget for det, vi kender som *den ekstensionelle udgave af førsteordens prædikatslogik*, der i dag almindeligvis regnes for kanonisk. Ikke mindst Russells bidrag til belysning af nominaler i det naturlige sprog er epokegørende. Ifølge Russell vil alle nominaler i det naturlige sprog, der bruges til at referere med – nominaler som fx "postkassen", "skyerne", "manden på gaden" og "foran Det Kongelige Teater" – nemlig kunne ses som i virkeligheden sætninger bestående af en kombination af et logisk egennavn og ét eller flere prædikater, fx: "dette"[=logisk egennavn] + "er en postkasse"[=prædikat] + "er rød"[=prædikat].¹ Sådanne *bestemte beskrivelser*, som han kaldte dem, er enten sande, hvis "dette" refererer til en genstand, der både er en postkasse og er rød, og ellers falske. Noget meningsbegreb er det ikke nødvendigt at arbejde med.

¹ Russells egen fremstilling i prædikatslogisk notation adskiller sig fra fremstillingen her, men den filosofiske pointe er den samme.

Selv om Russells teori om bestemte beskrivelser danner en hovedhjørnesten inden for logikken og den formelle semantik, skal vi ikke finde det første bidrag til den hos Russell, men derimod hos den tyske logiker Gottlob Frege i hans *Begriffsschrift* (1967 (1872)), hvor ikke mindst det afgørende problem omkring, hvordan sætninger med flere kvantorer – fx ”Nogle af deltagerne tog for sig af *alle* retter” – skal analyseres, finder sin endelige løsning. Men hvad der i denne sammenhæng er nok så vigtigt, finder vi hos Frege, 13 år før Russell fremsætter sin teori om bestemte beskrivelser, et kritisk alternativ til teorien, nemlig i artiklen ”Betydning og mening” (Frege 2002 (1892)). Her vælger Frege, modsat Russell, at tildele et egennavn – ethvert egennavn, også de russellske bestemte beskrivelser og det russellske logiske egennavn ”dette”² – *såvel reference som mening*. Desværre bliver dette valg negligeret i størstedelen af forrige århundrede, ikke mindst fordi man mener, det berøver logikken dens simpelhed og elegance, da vi ikke her vil kunne reducere mening til sandhed og begreber til mængder som hos Russell.

I artiklen fra 1892 fremfører Frege følgende eksempel til støtte for sin antagelse: Mesopotamierne antog oprindeligt, at de to egennavne ”Aftenstjernen” og ”Morgenstjernen” refererede til hver deres stjerne, nemlig dels til stjernen, der viser sig først på aftenhimmelen, og dels til stjernen, der slukkes sidst på morgenhimmelen. Senere opdagede de, at der i virkeligheden var tale om ét og samme himmellegeme, nemlig planeten Venus. Det vigtige, eksemplet her viser, er ifølge Frege, at forskellige egennavne kan referere til én og samme genstand, og at det er noget, vi kommer til at opdage. Denne tilsyneladende modsigelse – senere kaldt Freges identitetsgåde (Freges Puzzle) – nemlig at vi i forbindelse med egennavne kan finde *identitet* (Aftenstjernen = Morgenstjernen), hvor der oprindeligt er *forskel* (Aftenstjernen ≠ Morgenstjernen) – mener Frege kun vil kunne fjernes, hvis man ser på forskellen netop som en forskel i mening. Men det betyder, at vi i

² Udtrykket ”egennavn” hos Frege er en terminus technicus. Frege skriver: ”Betegnelsen af en enkelt genstand kan bestå af flere ord eller andre tegn. For enkeltheds skyld vil enhver betegnelse af denne type blive kaldt egennavn.” (Frege 2002 (1892)):160). Egennavne er hos Frege altså en langt mere omfattende kategori, end fx den kategori af udtryk, der på dansk indledes med stort bogstav: Har et udtryk en referent, men er ikke en helsætning, er udtrykket et egennavn.

logikken – i modsætning til, hvad Russell lader være grundlaget for sin teori – må indse, at egennavnet *har såvel reference som mening*.

Eksemplet er vigtigt for Frege, fordi det tydeligt viser, hvor meningen manifesterer sig, nemlig i den *givethedsmåde* (Art des Gebenseins), der gælder ved udpegning af referenten, dvs. udpegningen af Venus henholdsvis *om aftenen* og *om morgenen*. Men hvad der er endnu vigtigere er, at selv om givethedsmåden træder tydeligt frem i eksemplet, så er fænomenet for Frege at se fuldstændig generelt. Det er et fænomen, ethvert egennavn er underlagt. Ja, i virkeligheden er fænomenet helt sproguafhængigt. Det står ikke helt klart for Frege i artiklen fra 1892, men det er en væsentlig indsigt, Frege når frem til henimod slutningen af sin karriere, først og fremmest i sin artikel ”Tanken” (Frege 2002 (1918-1919):224):

Vi skelner således mellem:

1. Fattelsen af tanken – tænkningen.
2. Anerkendelsen af en tankes sandhed – dommen.
3. Tilkendegivelsen af denne dom – hævdelser.

Dvs. tanken eksisterer – som det siges her – ganske uafhængigt af enhver psykisk akt og enhver sproglig tilkendegivelse: Med fattelsen af tanken i (1) har vi ifølge Frege alene med et empirisk forhold involverende en empirisk-psykologisk akt at gøre, hvilket ikke må forveksles med selve tanken og logikken. Han forkaster derfor (1). Ligeledes forkaster han (3), da vi jo med tilkendegivelsen af tankedommen alene har med et sprogligt udtryk for denne dom at gøre, og ikke med selve dommen. Anerkendelsen af sandheden af tankedommen i (2) er derimod ifølge Frege det rette sted for tanken og logikken, hvad netop eksemplet med Aftenstjernen og Morgenstjernen i artiklen fra 1892 viser: Selve tanken om, at der findes sigtelinjer fra et A til et B er noget *rent objektivt*, der hverken har med empiriske kendsgerninger eller sproglige udtryk at gøre. Her har vi med *selve givethedsmåderne* at gøre: ”Tanken er noget ikke-sanseligt, og alle sanseligt perciperbare ting skal udelukkes fra området af dét, hvis sandhed overhovedet skal komme på tale.” (Frege 2002 (1918-1919):222).

Freges opfattelse af logikken som sproguafhængig går ikke blot imod Russell, men også imod den tidligere nævnte fremherskende russellske tendens i det tyvende århundredes lingvistik, sprogfilosofi og logik. I dag finder vi dog stigende accept af opdagelsen (jf. McDowell 1977; Evans 1982; Makin 2000; Soames 2010). I den forstand er pendulet, hvad analysen af egennavnet angår, ved at svinge fra Russell til Frege.

Det betyder ikke, at alt dermed står klart. Nok så vigtigt udestår nemlig stadig det helt afgørende spørgsmål om, hvor vi skal finde tanken, når den ikke længere skal findes i den sproglige sætning. Her mener Frege, at det eneste sted, vi kan finde tanken, er hos Platon i hans idé- eller formlære: ”Tankerne er hverken ting i den ydre verden eller forestillinger. Et tredje domæne må anerkendes.” (Frege 2002 (1918-1919):233).

Selv om flere i dag som sagt vælger Freges opfattelse af egennavnet frem for Russells, er der ikke mange, der føler sig overbevist om denne sidste platoniske løsning af meningsproblemet. Fejlen hos Frege, mener man, er i udgangspunktet, at mening opfattes som størrelser, man vil kunne sige noget sandt eller falsk om. I stedet for at støtte sig til Frege på dette punkt, vælger man at vende sig til Kant. For Kant er spørgsmålet om mening nemlig ikke et spørgsmål om sandhed og slet ikke om, hvad man skuer i idéernes himmel. Det er derimod et *de jure*-spørgsmål. Bl.a. John McDowell følger Kant på dette punkt: ”To make sense of the idea of a mental state’s or episode’s being directed towards the world, in the way in which, say, a belief or judgement is, we need to put the state or episode in a *normative context* (min fremhævnning).” (McDowell 2003 (1996):xi). Men dermed har vi ikke at gøre med noget, der er sandt eller falsk, men med noget, der er rigtigt eller forkert, korrekt eller ukorrekt, vellykket eller mislykket. Der er tale om normer for handlinger, ikke tanker om ting.³

³ Det er her vigtigt at fastholde, at området for det rigtige og forkerte ikke vil kunne reduceres til eller defineres i termer af området for det sande eller det falske. Det betyder ikke for McDowell, at de to ting, det rigtige/forkerte og det sande/falske, ikke hænger sammen: Koger jeg et æg, kan det, jeg gør, føre til, at ægget bliver kogt eller ikke kogt. Bliver ægget kogt, handler jeg rigtigt (ifølge min hensigt), men bliver det ikke kogt, er min handling mislykket. Men her hænger kriteriet for, om jeg handler rigtigt eller forkert, tydeligvis sammen med, hvordan det forholder sig i verden og dermed med det sande eller det falske. Men det er ifølge McDowell

Men hvilket præg sætter de instrumentelle handlinger nu på sproget? Hvordan stempler de ind? Her må man først og fremmest gøre sig klart, at enhver handling fordrer perception. Handlinger har mål, og de har midler. Men de fordrer også kendskab til den situation, der handles i. Det fordrer igen perception. For kan vi ikke percipere, vil vi ikke vide, hvilken situation vi står i, og vil dermed være ude af stand til at handle. Men hvordan ser en perceptiv akt egentlig ud? Hvad er dens interne struktur? Jo, når vi perciperer – ser, hører, smager osv. – er mulighederne for, hvad vi kan percipere, selvfølgelig uendelige: Verden er empirisk åben. Ikke desto mindre synes perceptionen altid at kunne gives samme almene form: Det, vi perciperer, vil altid være et eller andet, der står i centrum for vores opmærksomhed – stolen i stuen, en velkendt stemme i en højtråbende forsamling, en stærk smag af bitterhed – mens andet vil træde i baggrunden som irrelevant i forhold til vores handlemål. En *figur-grund*-relation viser sig bag det empiriske som *perceptionens metafysiske grundform*.

Det betyder, at subjekt-prædikat-relationen ikke længere skal opfattes som en *sui generis*-relation, som en sprog-analytisk formet relation, sådan som Russell og de fleste sprogfilosoffer i det tyvende århundrede har forudsat det, men omvendt som betinget af et syntetisk *a priori*-forhold, et *figur-grund*-forhold i perceptionen: Siger jeg ”Dér er en rød postkasse”, giver jeg udtryk for, at en figur befinder sig på en baggrund. Men det er en sand eller falsk TANKE, som jeg her fatter, og som jeg derefter vil kunne forlene med en sekundær sproglig form.

SPILLEBRIKKEN: Til højre i figuren ovenfor finder vi en illustration af, hvordan det forholder sig med den *formelle semantiks grundbegreb, spillebrikken*, her i form af skakspillets SPRINGER. En skakbrik,

netop sådan, verden åbenbarer sig for os mennesker: som de fysisk-kausale svar, vi som perciperende modtager, når vi har tilvejebragt en situation i verden.

En anden ting, det er vigtigt at fastholde specielt for sikringen af synspunktets videnskabelige plausibilitet og dermed argumentets filosofiske holdbarhed: Det er ikke sådan, at området for det rigtige og forkerte skubber noget nyt ind i forhold til det sande og det falske i det fysiske: Udfører jeg en bestemt handling, og er den vellykket, er det tilvejebragte handlemål *ontologisk identisk* med en foreliggende fysisk begivenhed i verden. Men det betyder, at selv om en given *handle-type* ikke kan reduceres til at være noget blot kausalt, vil et givent *handle-token* altid samtidig kunne indgå som del af den fysisk-kausale verdensorden (Davidson 1963).

ved vi, flyttes efter bestemte normer eller regler, hvor det overordnet gælder om at vinde over sin modstander. Normen eller reglen for flytning af springeren på skakbrættet i skak er: *Flyt to felter frem og et felt til siden eller et felt frem og to felter til siden*: Hvis du vælger dine træk med springeren på en bestemt måde, vil trækkene kunne bidrage til, at du vinder spillet (= sætter kongen skakmat). At vinde i et spil er at udføre en række instrumentelle handlinger og derigennem indfri spillets yderste formål, hvilket sker ved at følge en bestemt type regler, som Searle (jf. Searle 1965, 1969) har givet betegnelsen *regulerende regler*. Men at vinde i spil kræver mere end det at følge regulerende regler. Det kræver også, at man kan følge, hvad Searle heroverfor har kaldt *konstituerende regler*, som er regler, der ikke blot styrer eller regulerer, men direkte skaber eller konstituerer de handlinger, de er regler for: Når en spiller flytter sin springer i skak, drejer det sig ikke blot om at flytte brikken i rumlig forstand. Det kræver mere: Der skal være en modspiller til stede, der skal være et bræt, der skal være nogle felter på brættet med brikker på, hver defineret gennem særlige flyttemuligheder etc. Disse forudsætninger udgør en helt ny, *lukket orden* (jf. Widell 2019:555 ff.), hvorigennem flytningen af brikken får status af enten noget *påbudt*, noget *forbudt* eller noget *tilladt* med et dertil knyttet indhold, der er med til at konstituere, hvad påbuddet, forbuddet og tilladelsen gælder: ”Når det er din tur til at trække (hvilket er påbudt), og du vil flytte springeren (hvilket er tilladt), så skal du (hvilket er påbudt) handle i overensstemmelse med følgende konstituerende regel: ’At flytte springeren to felter frem og et felt til siden eller et felt frem og to felter til siden *tæller som* det at foretage et skaktræk med springeren.’” Her bliver den rent rumlige flytning af brikken gennem den dertil knyttede tælle-som-relation gjort til *et træk i skak*.

Men hvad er det nu, der tildeler dem denne status? Det er i virkeligheden en bagvedliggende supernorm i form af en *gensidig forpligtelse til* eller – som vi også kan sige det – en overordnet *kontrakt* om at følge skakspillets regler (Widell 2019:566). Kontrakten kommer til udtryk som supernorm derved, at den ikke blot gælder, når vi spiller skak, endsige spiller i al i almindelighed. Den gælder helt generelt, hvor vi har med en social virkelighed, et samfund, at

gøre. Et samfund er – kan vi i virkeligheden sige – slet og ret givet ved denne grundlæggende kontraktlige konstitution: Penge, banker, kirker, biblioteker, politibetjente, læger, skoler, klasseværelser, sprog osv. er alle institutionelle kendsgerninger i kraft af denne kontrakt. De danner for Searle en *deontologisk orden* (jf. Searle 1995).

En konstituerende regel kan skrives på formen: "*X*" *tæller som Y i kontekst K*, hvor "*X*" står for en instrumentel udtrykshandling, *Y* for selve den institutionelle handling og *K* for den instrumentelle handlesammenhæng, handlingen indgår i. Her kan nogle af de instrumentelle handlinger i konteksten *K* ud over at være instrumentelle også være institutionelle: En bestemt social virkelighed kan således danne *et væv af konstitutivt etablerede institutioner lagt hen over en oprindelig bund af instrumentelle handlinger*. Det gælder også, når vi har med skakspil at gøre: Her udgøres den instrumentelle bund af det at skubbe brikkerne rundt på skakbrættet, og selve trækkene i spillet af de forbud, påbud og tilladelser, der giver de instrumentelle handlinger status af institutionelle handlinger underlagt spillets konstituerende regler. Det er karakteristisk, at ét og samme træk kan være underlagt flere konstituerende regler. Fx kan springeren, som vi har set, være underlagt såvel et påbud om at forsøge at vinde (man skal spille for at vinde, jf. Maitra 2011 for en diskussion af denne regels status) og et påbud om at trække (når det er ens tur), men også et påbud om at gøre det på en bestemt måde.

Det er vigtigt at se, at konstituerende regler, der gælder for en given handlesammenhæng, forudsætter *handlefrihed* (et kantsk grundpostulat). Den gensidige eller kontraktlige forpligtelse, der ligger bag disse regler, er i udgangspunktet indgået frivilligt af alle regelbrugere. Det kan også udtrykkes ved at sige, at reglerne udgør *konventioner*, både i den forstand, at man vil kunne lade være med i første hånd kontraktligt at oprette og følge dem, samt i den forstand, at udtrykket "*X*" kan vælges *arbitrært*. Det betyder ikke, at man så kan vælge nyt udtryk, for hver gang man handler. Er man én gang nået til enighed med andre om oprettelsen af en given konstituerende regel, har man pålagt sig selv forpligtelsen til at følge den, i hvert fald hvis man skal gøre sig forståelig.

Enighed om fremtidig brug af givne konstituerende regler finder sted i såkaldte *indføringssituationer* (eller dåbssituationer, jf. Kripke 1981). Tilsvarende vil man kunne kalde én gang indførte reglers brug for *brugssituationer*. Begge steder er der tale om en *erklæring* af reglerne. Der er tale om *statusfunktionserklæringer*, som Searle har kaldt dem (jf. Searle 1995).

Alle én gang erklærede institutionelle handlinger vil kunne underlægges distinktionen mellem indføring og brug, båret af den overordnede forpligtelse til at gøre anvendelse af en regel på samme måde i brug som ved indføring. Det gælder fx for vores skakbrik: Selvom den oprindelige indføringssituation for springeren ikke kendes, vil den ikke desto mindre fungere som indføringssituation for hver ny skakspiller, hvad enten indføringen sker eksplicit ved at finde skakspilsreglerne i låget på skakspilsæsken eller implicit ved at iagttage skakpartier. Det sidste er en illustration af, at tale om indføring og brug ikke nødvendigvis er eksplicit, men snarere udtryk for en implicit færdighed i at kunne benytte regelformen "*X*" *tæller som Y i kontekst K*⁴ til oprettelse og brug af konkrete institutionelle handlinger.⁵

Da ovennævnte vilkår gælder alle institutionelle handlinger, gælder de også specielt for den assertive tale. Lad os se, hvordan.

ASSERTIONEN SOM FAST KOMBINATION AF TANKE-UDTRYK OG SPILLEBRIK: Konklusionen vedrørende vores betragtninger over ASSERTIONEN SOM TANKEDOM har været følgende: Med den perceptuelle figur-grund-dom som udgangspunkt

⁴ Den konstitutive regelform kan synes simpel, men har faktisk en kompleks struktur både i evolutionsteoretisk, psykologisk og begrebsanalytisk forstand. Brugen af statusfunktionserklæringer underlagt konstituerende normer eller regler fordrer bl.a. implicit viden (1) om instrumentelle handlinger, (2) om kognitiv empati, (3) om kollektiv intentionalitet, (4) om Kooperation, (5) om griceske kommunikative dobbeltintentioner og om (6) pegning og (7) visning. Hele dette begrebslige forudsætningshierarki – samt hvordan det er realiseret fylogenetisk og ontogenetisk – har jeg behandlet i Widell (2015; jf. også Tomasello 2014).

⁵ Det skal anføres, at talen om indføring og brug vil være udtryk for en vis idealisering af distinktionen: I praksis sker der stadige udtryksglidninger inden for distinktionen, selv om man kan bestræbe sig på at bevare distinktionen klar og tydelig, hvilket undertiden kan være af vigtighed.

er assertionen et konventionelt udtryk for denne tankedom i en given talesituation. Således er ”*Postkassen er rød*” i vores figur ovenfor et sætningsudtryk for den sande TANKE, at postkassen er rød, hvor selve tanken refererer til postkassen under én givethedsmåde som postkasse og under en anden givethedsmåde som rød. Vigtigt i den forbindelse er Freges erkendelse af, at sætningen, fordi dens egennavn er udtryk ikke blot for en genstand, men også for et begreb (= en givethedsmåde), må ses som uafhængig af det sproglige udtryk. Anderledes udtrykt: Det er perceptionen, der giver os TANKEN. Sætningen derimod er blot et arbitrært udtryk herfor.⁶

Hvad konklusionen vedrørende vores betragtninger over ASSERTIONEN SOM SPILLEBRIK gælder derfor følgende: Med udgangspunkt i en kontekst af instrumentelle handlinger er en assertion en særlig statusfunktionserklæring, hvor der er tale om med baggrund i en nyoprettet eller anvendt sand tankedom at opretholde en forpligtelse til at bruge udtrykket på samme måde, som det er indført i indføringssituationen.

Men det vil sige: Mens assertionen som tankeudtryk tilhører et sprogs syntaktiske og semantiske side, hvor den tilordnede semantik har karakter af sandhedsbetingelser, tilhører assertionen som spillebrik et sprogs pragmatiske og sociale side, hvor udgangspunktet er af handlemæssig art. Denne symbiose mellem det semantiske og det pragmatiske vil vi nu kunne give følgende formulering: Når jeg asserterer, er der tale om, at jeg mere eller mindre eksplicit giver udtryk for følgende (hvor den røde del angiver den pragmatiske side, og den blå del angiver den semantiske side):

”Jeg erklærer mig herved over for dig gennem anvendelse af sætningen ”p”, sådan som den er arbitrært fastlagt gennem en konstituerende regel i et givet sprogfællesskab, forpligtet på sandheden af tankedommen ’P(A)’.”

Hvor ”p” står for et vilkårligt valgt sprogligt udtryk, og ’P(A)’ er en TANKE der er en fast kombination af en genstand, ’A’, og et begreb (=

⁶ Dette betyder bl.a., at holofrastiske ytringer ikke kan ses som elliptiske konstruktioner. Holofrastiske ytringer er ægte ytringer og ikke ’hullede’ subjekt-prædikatkonstruktioner.

en givethedsmåde for 'A'), 'P'. Forskellen mellem "p" og 'P(A)' er her en markering af, at *udtrykket "p" ikke behøver være strukturidentisk med endside konstitutivt for tanken 'P(A)'*.

3. Assertionens allestedsnærvær i sproget

Vi er dermed fremme ved artiklens hovedspørgsmål, nemlig spørgsmålet om, hvorvidt al sproglig mening kan udtrykkes ved hjælp af en specifikation af asserterede tanker med deres dertil knyttede sandhedsbetingelser. Som det allerede er fremgået, er det min påstand, at assertivet netop har et sådant allestedsnærvær i sproget.

I Widell & Harder 2019 hævdes det, som det blev antydnet i indledningen, at elementer med et funktionelt-interaktivt meningsindhold som bl.a. *bestemthed* falder uden for sandhedsbetingelsessemantikens område.⁷ Men kan det nu være rigtigt? Det er det, jeg nu gerne vil sætte spørgsmålstejn ved, ligesom jeg gerne vil sætte spørgsmålstejn ved andre udtryk, man kunne nævne: talehandlingsmarkører (for talehandlinger ud over assertivet), deiktiske markører og epistemiske markører eller markører inden for området for konventionelle implikaturer, som fx "men", "endog", "stadig" og "fortryde".

I det følgende vil jeg specielt se på bestemthed, på talehandlingsmarkørerne og de epistemiske markører. Andre markører må jeg gemme til en eventuel senere lejlighed.

Før jeg påbegynder min diskussion, vil jeg gerne gøre følgende præmisser klart. Det drejer sig alle om filosofiske grundantagelser, hvoraf nogle allerede er forudsat ovenfor, ligesom de indgår som præmis for diskussionen i Widell & Harder (2019):

1. Pragmatisk transcendentalisme: Visse pragmatiske træk ved talen er universelle, begrundet i den banale kendsgerning, at alle mennesker i princippet vil kunne tale med hinanden, men ikke fx med en sten. Synspunktet kan formuleres i tesen

⁷ Som nævnt i indledningen hævdes det i artiklen fra 2019, at sproglige udtryk som "hallo!", "hurra!" og "fuck!" inddrager sig analyse i termer af sandhedsbetingelser. Det er for så vidt også rigtigt. Imidlertid kan man stille spørgsmålstejn ved, om sådanne udtryk overhovedet er sproglige. I hvert fald bærer de ingen TANKER. De fungerer alene som spillebrikker. Vi vil derfor ikke behandle dem yderligere i artiklen her.

om *alle sprogs oversættelighed til hinanden*. Det er en opgave at redegøre for universalierne, der muliggør dette (fx Davidson 1993 (1974)). Formen herfor er altid allerede givet i og med tankedommens perceptuelle grundlag.

2. Realisme: Det, vi refererer til gennem vores sprog, eksisterer *uafhængigt af referencen*. Samtidig er det det, der allerførst er med til at fylde vores sprog med empirisk meningsindhold. Det er vigtigt at understrege, at såvel den tinglige verden som den menneskelige instrumentelle handlen i denne verden har eksistens *før sproget* og at sproget og dets tegn repræsenterer noget efterhængt (fx Searle 2015; McDowell 2003 (1996); Soames 2010).

3. Anti-syntaktisme: Sproglig mening *kan derfor aldrig være defineret immanent syntaktisk*, sådan som det antages inden for strukturalismen (Saussure 2003 (1915)); Hjelmslev 1943), i den poststrukturalistiske skrifttænkning (Foucault 1993 (1966); Derrida 1970 (1967)), delvis inden for den aksiomatisk orienterede logik (Hilbert 1899; Carnap 1968 (1934)) samt i universalgrammatikken (Chomsky 1977 (1975)). Grammatik kan højst være et teoriinternt anliggende uden substantiel forankring i det sprog, der studeres. Grammatikteorier kan være relevante ved beskrivelser af aktuelle sprogtilstande – som de ’fastfrosne’ syntaktiske strukturer, der er tale om – fx som udgangspunkt for konstruktion af oversættelsesmaskiner. Og de kan med fordel være knyttet til forskellige praktiske opgaver, sådan som skolegrammatikken. Men de har ingen forklaringskraft, når det gælder spørgsmålet om, hvad tale og sprog egentlig er.

4. Konstruktiv orientering: Sproglig mening må ses som *opbygget skridtvis fra scratch* med baggrund i de pragmatiske universalier, de sproglige indførings- og brugssituationer forudsætter. Sproget skal ikke ses som færdigt system, fx det danske sprog, men skal allerførst skabes i situationer sammen med syntaks og semantik i tandemgang (fx Fillmores, Goldbergs

og Tomasellos *construction grammar*-ideer (fx Fillmore 1976; Goldberg 1995; Tomasello 2003) samt Davidsons idé om kancellering af referencebaseret modalitet via *parataktisk konstruktion* (Davidson 2001 (1968):105) (jf. diskussionen nedenfor af epistemiske markører).

Sidste punkt understreger nødvendigheden af at medinddrage det naturlige sprogs konstruktionshistorie, sådan som den – fylogenetisk som ontogenetisk – faktisk har udfoldet sig. Nu kender vi selvfølgelig ikke konkret til denne historie, men gennem konstruktionen og sammenstykningsen af forskellige konstruktionsprog *forsynet med fuld semantik og pragmatik* og suppleret med fx psykologiske studier af sprogudviklingen hos børn (jf. Tomasello 2003) skulle man formentlig kunne danne sig et nogenlunde dækkende billede af, hvad et naturligt sprog er.

Og her er det så denne artikels påstand, at *den grundlæggende byggesten for sådanne konstruktioner og sammenstyknings netop er assertionen, denasserterede tanke*, sådan som vi har analyseret den i artiklen her, ligesom det er påstanden, at denneasserterede tanke – med dens altid foreliggende genstand og givethedsmåde – er *den eneste byggesten, vi behøver at have*.

Lad os nu med baggrund i grundantagelserne ovenfor se på, hvordan bestemthed, talehandlingsmarkører og epistemiske markører vil kunne behandles sandhedsbetingelsessemantisk:

BESTEMTHEDSMARKØREN: Bestemthed markeres grammatisk enten gennem bestemthedsendelsen ”-en” eller ”-et” hæftet på nominaler eller gennem den bestemte artikel ”den” eller ”det”, sådan som den optræder i bestemte beskrivelser som fx ”den lille dreng” ”manden” eller ”det store skib”. Som betegnelsen indikerer, angiver disse grammatiske betegnelser, at det nominal eller den bestemte beskrivelse, bestemthedsmarkøren er en del af, refererer til en bestemt genstand, således at den kan figurere som *semantisk præsupposition* for, at den sætning, præsuppositionen indgår i, kan forsynes med en endelig sandhedsværdi (jf. Strawson 1959). Men det indgår også som en *pragmatiske præsupposition* for nominalet eller den bestemte

beskrivelse, at den, der fremsiger sætningen, skal regne med, at den, han eller hun taler til, også skal kende til genstanden (jf. Stalnaker 1973).

Et velkendt eksempel på en præsupposition (fra Russell 1905) er den fremhævede del af sætningen ”*Den nuværende konge af Frankrig er skaldet*”. Her er det kursiverede en bestemt beskrivelse angivet ved markøren ”*den*”, som ifølge ovennævnte redegørelse skulle udtrykke, at den talende (hvis han eller hun er vederhæftig) mener, at der eksisterer en nuværende konge af Frankrig, samt regner med, at også modtager er bekendt med, at det forholder sig sådan.

Men hvad er nu markøren ”*den*” markør for? En spillebrik eller en assertion? Stilles spørgsmålet på denne måde med reference til diskussionen i Widell & Harder 2019, synes det vanskeligt at se den som spillebrik: En spillebrik har en placering i en institutionel og instrumentel sammenhæng, men bruges ikke til at referere til noget med og har derfor heller ikke nogen givetheds måde. Men det synes ”*den*” i ”*Den nuværende konge af Frankrig*” at have: Ganske vist indgår ”*den*” i en funktionel-interaktionel sammenhæng, involverende instrukser til afsender angående behandlingen af det referende udtryk set i forhold til afsenders viden om referenten samt afsenders formodning om, hvad modtager ved om den. Men selve markøren ”*den*” er ingen del af denne sammenhæng. Derimod *refererer den til den*. Der er med andre ord her tale om en *metaassertion*. Men derfor kan bestemthedsmarkøren ikke være nogen spillebrik. Den bærer på en TANKE om de nævnte forhold, nemlig at der er en genstand, der refereres til, og at afsender antager, at modtager ved, at den findes.

Dette er et eksempel blandt mange. Men man kan hurtigt forvisse sig om, at der er tale om et generelt forhold ved bestemthed. Derfor må vi konkludere, at bestemte beskrivelser i almindelighed er *TANKER, der har sandhedsbetingelser*. Nærmere bestemt er bestemte beskrivelser udtryk, afsender anvender til *tydeliggørelse* af, hvad de nævnte sandhedsbetingelser består i. Brugen af ”*den*” – det, at der blot er tale om en tydeliggørelse af, at forholdet i (1) og (2) foreligger – er META i forhold til dette forhold: Der er tale om reference til noget – instruktionerne i (1) og (2) – der er i stand til at gøre markøren enten sand eller falsk.

TALEHANDLINGSMARKØRER: Talehandlinger er handlinger som *at love, at opfordre, at beklage sig* eller *at hævde*. Ifølge standardanalysen af denne handlingstype (Austin 1962; Searle 1965, 1969) er der her tale om såkaldt illokutionære handlinger – i Searles fremstilling fem grundlæggende disjunkte typer: *assertiver, direktiver, kommissiver, ekspressiver* og *deklarationer* – underlagt hver deres sæt af konstituerende regler (med dertil hørende understøttende regulerende regler). Handlingerne kan foreligge i implicit form, men vil ifølge standardanalysen altid kunne bringes på såkaldt *explicit performativ form* **Jeg X'er herved over for dig, at [...]**, hvor X'et står for et såkaldt *performativt verbum*, bl.a. ét af ovennævnte verber, altså **"Jeg lover dig, at [...]"**, **"Jeg opfordrer dig herved til, at [...]"**, **"Jeg beklager mig til dig over, at [...]"** osv. Det regnes her for en hovedpointe i standardanalysen, at de forskellige talehandlingstyper har hver deres selvstændige tilfredsstillelsesbetingelser (jf. fx Searle 1979, 1999: 146-152), således at det kun er assertivet, der rummer TANKER, der er sande (eller falske). Der er siden teorien blev fremsat, rejst tvivl om dens påstande, og mange alternative analyser er foreslået.⁸

⁸ Allerede hos Grice 1989 (1948, 1957) og Strawson 1964 lægges der afstand til standardanalysen. Senere kommer en lang række andre kritiske bidrag til, hvor bl.a. Bach & Harnish 1979, Heath 2001 og – helt aktuelt – Hanks 2018 har leveret vægtige bidrag. Den væsentligste hovedtanke blandt kritikerne af teorien er, at der, som det hævdes i standardteorien, skulle eksistere tilfredsstillelsesbetingelser for *at*-sætninger, der er forskellige fra de sandhedsbetingelser, assertiverne er leveringsdygtige i. Det er ifølge disse kritiske bidrag en ganske kontraintuitiv tanke, der strider dels mod ideen om, at der kun er én verden, nemlig den fysiske, dels mod antagelsen om, at den eneste logik for TANKEN er en førsteordens prædikatslogik. Eksistensen af hele fire typer tilfredsstillelsesbetingelser forskellige fra assertivets sandhedsbetingelser, men på linje med dem, synes tilsvarende at kræve hele fire speciallogikker ud over prædikatslogikken. Også det virker stærkt komplicerende og derfor også stærkt kontraintuitivt.

Også Searle selv har gennem årene modificeret den oprindelige standardteori kraftigt (jf. her specielt Searle 1995, Searle 2007 og Searle 2010), og i Searle 2007 er han så tæt på at gøre op med teorien om de fire disjunkte tilfredsstillelsesbetingelser, som det er muligt at komme, idet han skriver: "On this account "true" and "false" are terms used to assess a restricted class of speech acts, an important class, of course, but nonetheless just one class of speech acts among others. Orders and commands are assessed as obeyed or disobeyed, requests as granted or denied, promises as kept or broken and statements as true and false. [...] There is something intuitively appealing about this account, but I think in the end it is mistaken

Her følger min kritik af standardteorien: Hvad assertionen angår, er der ganske rigtig tale om en illokutionær handling underlagt konstituerende regler, sådan som vi har argumenteret for det ovenfor: ”Jeg *asserterer* herved, at [...]” (som er en oversættelse af ”Jeg *erklærer mig herved ... forpligtet på sandheden af* tankedommen ’P(A)’”). De andre talehandlinger derimod er ifølge min opfattelse ikke illokutionære handlinger, men i stedet handlinger, man inden for den traditionelle talehandlingsanalyse kalder ”perlokutionære handlinger”. Det er handlinger, der blot bruger talen som middel: De konstituerer ingen ny handlepraksis, men regulerer blot en handlepraksis, der lige så godt kunne eksistere uden reglen. Fx er talehandlingerne *at foreslå* og *at afslå* netop sådanne handlinger. Lad os antage, at A foreslår B en øl ved at sige ”Der er øl i køleskabet.” eller at A afslår B’s forslag om at gå en tur ved at sige ”Det regner.”. Da vil de to sætninger formentlig ses som henholdsvis en opfordring til at tage en øl og en begrundelse for at afslå at gå en tur. Men selve sætningerne ”Der er øl i køleskabet” og ”Det regner” er ikke opfordringer. De er udtryk for assertioner (som A og B, hvis de er vederhæftige, regner for at være udtryk for sande tanker), altså for illokutionære handlinger. A’s opfordring og B’s afslag har derimod, som det tydeligt fremgår af eksemplerne, *intet udtryk* knyttet til sig. Her foreligger ingen spillebrik, ingen statusfunktionserklæring, ingen institution at underlægge sig. At det er en opfordring og et afslag, *fremgår alene implicit af de instrumentelle omstændigheder i talesituationen*. Det kan vi udtrykke ved at sige, at her er i virkeligheden *alene griceske implikaturer på spil* (jf. Grice 1989 (1975, 1967)). Nu kunne A og B have været mere eksplicite (og højtidelige) og sige henholdsvis ”Jeg *opfordrer dig herved* til at tage en øl i køleskabet!” eller ”Jeg *afslår herved* at gå tur med dig (når det nu regner).” Her vil man så

[...]. In each case the order is obeyed or the promise kept only if the propositional content is true. [...] truth plays a more basic role in describing the relationship between language and reality than other terms of assessment. (Searle 2007: 34-35).

Det skal siges, at min kritik af standardteorien, som den skitseres her i artiklen, på væsentlige punkter adskiller sig fra – og i en vis forstand er mere radikal end – dette selvopgør fra Searles side. Bl.a. rummer den en kritik af Searles performative analyse og hans vurdering af kommissivet og direktivet som selvstændige illokutionære talehandlinger. For en længere fremstilling af min kritik af Searle kan jeg henvise til Widell 2001 og Widell 2009.

begge steder inden for standardanalysen være berettiget til at betegne handlingerne som illokutionære handlinger forskellige fra assertivet. Men det synes ikke at kunne være rigtigt. Brugen af verberne *foreslå* og *afslå* her konstituerer hverken nogen opfordring eller noget afslag. For som vi jo netop har set i eksemplet, kan opfordringen og afslaget lige så godt have været formidlet via griceske implikaturer. Derfor må vendingerne ”Jeg opfordrer dig herved [...]” og ”Jeg afslår herved [...]” snarere ses som specielle former for assertioner, nemlig *metaassertive tydeliggørelser* af henholdsvis A’s opfordring: ”Der er øl i køleskabet. **Dette er en opfordring**” og B’s afslag: ”Det regner. **Dette er et afslag**”.⁹

Opfordringen og afslaget er i sig selv perlokutionære handlinger af regulativ type: De regulerer fremtidige handlinger, enten handlinger hos den, der tales til – direktiverne – eller handlinger hos den, der taler – kommissiverne. Derved adskiller de sig fra assertionerne, der blot er sande eller falske om forhold i verden. Men det, at regulativerne adskiller sig fra assertionerne på denne måde, betyder ikke, at de så ikke har noget med sandhed og falskhed at gøre. Den fremtidige handling, der skal udføres, skal jo nemlig foreligge som opfyldt kriterium på, at henholdsvis direktivet og kommissivet er vellykket udført. Men det kan kun specificeres ved assertioner som de nævnte: ”Der er øl i køleskabet” og ”Det regner” dækkende det forhold, at afsender eller modtager udfører handlingen og gør TANKEN sand. Men det vil sige, at der altid er sandhedsbetingelser på spil, når vi har med funktionelt-interaktive forhold i forbindelse med talehandlinger at gøre.

Lad os i den forbindelse vende tilbage til bestemthedsmarkøren fra før, som i Widell & Harder (2019) blev karakteriseret som ”en interaktiv instruktion”. Det mener jeg stadig er korrekt. Der er her tale om en direktiv talehandling: ”Hvis du vil gøre dig forståelig, skal du som afsender sørge for ...”. Men det, at der er tale om en direktiv

⁹ Jeg har i ovennævnte fremstilling set bort fra at argument om, at sætningen ”Der er øl i køleskabet.” normalt er underlagt en sekundær konventionalisering – at der med andre ord skulle være tale om en *idiomatisk brug* af sætningen (cf. Searle 1979). Argumentet er fuldstændig korrekt, men det gør ikke sætningen performativ. Sætningen som idiom bærer nemlig ingen TANKE, men har ændret status til blot at være en spillebrik.

talehandling, betyder ikke, at der ikke også er sandhedsbetingelser på spil her: Det, taler nemlig gør med sin bestemthedsmarkør, er at referere til, at de pågældende instruktioner foreligger i situationen. Der er altså her slet og ret tale om en metaassertion til tydeliggørelse af, at der er tale om en præsupposition: ”Den nuværende konge af Frankrig [...] **Dette** er et (selvpåført) direktiv af typen præsupposition.”

EPISTEMISKE MARKØRER: I diskussionen af talehandlingsmarkørerne har vi set, at deres anvendelse finder sted i en kontekst, hvor der kræves henvisning fra metaassertion til assertion. Vi har set det ved afslaget, og vi har set det ved løftet. Det samme kan vi nu vise er tilfældet omkring forvaltningen af sproglige udtryk, der refererer til det epistemiske område, dvs. området for vores viden og antagelser og hvad, der følger heraf: vores håb, vores ønsker, vores hensigter m.v.

Som man vil lægge mærke til, angår disse epistemiske ord ikke direkte noget kommunikativt sådan som bestemthed og talehandlinger. Når én tror, at det bliver snevejr i morgen, er det ikke et kommunikativt anliggende, selv om det selvfølgelig kan gøres til det, hvis vedkommende ytrer sig om det. Alligevel er der noget på spil, noget funktionelt-interaktivt som påpeget i Widell & Harder 2019.

Udtryk, der refererer til epistemiske forhold, har altid formen *[.../ ved/håber/tror/ønsker/vil, at [...]*. Spørgsmålet er, hvilken relation, der eksisterer mellem det, henholdsvis de epistemiske ord refererer til, og det, *at*-sætningen refererer til. Her har standardanalysen inden for den formelle semantik været at tolke de epistemiske ord som *operatorer* på den efterfølgende *at*-sætning: I sætningen ”Jens mener at vide, at det bliver solskin i morgen”, er den samlede sætning ikke en sandhedsfunktion af ”Jens mener at vide [...]” og “[...] det bliver solskin i morgen.”. Her vil tanken, den sidste sætning udtrykker, ikke give os nogen simpel sandhedsværdi, men i stedet en sandhedsværdi, vi skal finde på mere kompliceret vis som en funktion af det, Jens mener at vide. Det synes at pege på, at vi her ikke kan nøjes med en førsteordens logik, men må inddrage en logik af højere orden. En udbredt standardtolkning af en sådan logik finder vi den i den såkaldte mulige verdener-semantik, der ud over at operere med reference til

den faktiske verden også mener at kunne operere med reference ind i blot mulige verdener. Det skulle i eksemplet med Jens kunne give den mulige verdener-analyse, at der her er tale om *mulige verdener, der er forenelige med det, Jens mener at vide* (Hintikka (1971 (1969))). Denne tilgang til det epistemiske vil jeg dog stille spørgsmålstegn ved, da den smager for meget af den hule platonisme, vi tidligere fandt hos Frege: For hvad er det solskin i morgen egentlig for noget *i en blot mulig verden*?

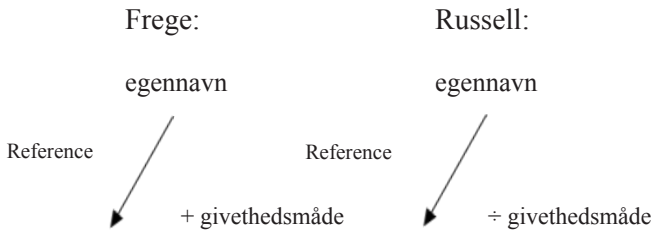
Som alternativ til at indføre en tvivlsom tale om blot mulige verdener har Davidson (Davidson 1984 (1968)) tilbudt en ganske simpel, men ret så genial løsning, hvor han slet og ret lader forbindelsen mellem det, det epistemiske ord refererer til, og det, *at-sætningen* refererer til, være *en forbindelse alene i den faktiske verden*. Altså ikke noget med mulige verdener. Davidsons *parataktiske analyse*, som han har kaldt den, går her ud på følgende: I stedet for at sige sætningen "Galilei sagde, at jorden bevæger sig", som synes at indebære brugen af en modaloperator, kan vi nemlig ifølge Davidson uden videre sige: "The earth moves. Galilei said that. Here the 'that' is a demonstrative singular term referring to an utterance (not a sentence)." (Davidson 1984 (1968):105). Men det vil sige: Erstatte vi "utterance" med "asserteret tanke", og "said" med "meant", "thought" eller lignende, får vi, som vi kan se, en analyse af den angivne epistemiske relation i sætningen, som minder om den omkring talehandlingsmarkøren: "**Den**" er her slet og ret et udtryk for *et metaassertiv, som refererer til et assertiv*, som igen refererer til et forhold i verden. Dermed er operatortanken om epistemiske ord bragt ud af verden.

Davidsons løsning er dog ikke gjort med det. For hvordan fikserer vi den asserterede tanke bag sætningen "Jorden bevæger sig"? For det skal jo være Galileis tanke, vi har fat i. Men her peger Davidson nu på, at der er *to personer*, der siger "Jorden bevæger sig", nemlig dels Galilei, dels den, der refererer for én til Galilei. Men hvis metaassertionen skal lykkes, må det være det samme, de to personer har i tankerne, når de fremsiger hver deres udgave af sætningen "Jorden bevæger sig". Der må her være tale om et tilfælde af "same-saying", som Davidson kalder det.

Men hvordan kan det garanteres, at det er det samme, som Galilei og den, der refererer til Galilei, forstår ved assertionen? Her vil vi nu som noget vigtigt have vores indføringssituation til rådighed: Galilei har i sin tid i en indføringssituation lært, hvad sandhedsbetingelserne for "Jorden bevæger sig" er. Og på tilsvarende måde har den, der fortæller om Galilei og den, der hører om det, i deres respektive indføringssituationer lært, hvad disse sandhedsbetingelser er. Men det er *offentligt tilgængelige foreteelser i verden*, så de begge, ja, i virkeligheden alle mennesker, vil kunne lade sig konfrontere med dem, hvis de vil afstemme deres viden. Her foreligger så Freges givethedsbetingelser dér, hvor de skal.

4. Afslutning

Det har været mit ærinde i artiklen at sætte spørgsmålstegn ved det synspunkt, at der findes meningsindhold i sproget, der ikke har noget med sandhedsbetingelser at gøre. Når vi bortser fra assertionen og den ramme, den sætter for sproget og sprogbrugen, så bygger al mening i sproget – det har været min påstand i artiklen her – alene på sandhedsbetingelser. Det er klart, at hele argumentationen støtter sig på den forudsætning, at Frege har ret over for Russell angående spørgsmålet om, hvorvidt egennavnet fordrer ikke-sproglige givetheds måder, altså at Frege i figuren har ret over for Russell:

Har Frege ret, hvilket er antagelsen i artiklen her, vil flere udtryk i sproget, bl.a. de ovenfor behandlede, nemlig kunne ses som udtryk for *asserterede pegninger – inklusive metaasserterede pegninger – med dertil hørende givetheds måder*.

Freges forsøg fra 1918-1919 på endegyldigt at løse den tidligere nævnte identitetsgåde omkring Morgenstjernen og Aftenstjernen (Freges Puzzle) suppleret med den aktuelle kritik af Freges platonisme og forsøget fra bl.a. McDowell på at give gådeløsningen en mere kantiansk drejning har visse radikale konsekvenser. Bl.a. indebærer det, at man må gøre op med talen om, at sproget som tegnsystem skulle kunne forme det, der refereres til, og dets givethedsmåder.

Saussure 1983 (1915) mente i sin tid at kunne gøre op med det, han kaldte nomenklaturteorien om sproget, dvs. den opfattelse at det sproglige udtryk alene var etiketter eller mærkelapper sat på den verden, der blev talt om i sproget. Her kunne de sproglige udtryk for Saussure ikke være sådanne efterhængte mærkelapper. Tværtimod måtte de – som indgående i det sproglige tegn – være direkte konstitutive for den måde, vi havde verden på.

Dette synspunkt må tilbagevises. Sproget *er* en nomenklatur. Den meningsfulde kerne i vores omgang med verden er alene *denasserterede tanke*, sådan som den kommer til udtryk præsprogligt i perception og handlen. Det har Frege på overbevisende vis været med til at vise.

Litteratur

- Austin, John L. (1999 (1962)) *Ord der virker*. København: Gyldendal.
- Bach, Kent & Robert M. Harnish (1979) *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge: Massachusetts. The MIT Press. 1979.
- Carnap, Rudolf (1968 (1934)) *Logische Syntax der Sprache*. Wien: Springer Verlag GmbH.
- Chomsky, Noam (1977 (1975)) *Om sprog*. København: Gyldendal.
- Davidson, Donald (1993 (1974)) Om selve ideen om et begrebsskema. *Philosophia* 22, 1/2:11-24.
- Davidson, Donald (1984 (1968)) On Saying That. *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford: Clarendon Press:93-108.
- Derrida, Jacques (1970 (1967)) *Om grammatologi*. København: Arena.
- Evans, Gareth (1982) *The Varieties of Reference*. Oxford: Oxford University Press.
- Fillmore, Charles J. (1976) Frame Semantics and the Nature of Language. *Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech*. Vol. 280:20-32.

- Foucault, Michel (1993 (1966)) *Ordene og tingene: En arkæologisk undersøgelse af videnskaberne om mennesket*. København: Spektrum.
- Frege, Gottlob (1967 (1879)) Begriffsschrift: A Formula Language, Modeled upon that of Arithmetic, for Pure Thought. Jean van Heijenoort (red.). *From Frege to Gödel*. Cambridge, MA: Harvard University Press:1-82.
- Frege, Gottlob (2002 (1892)) Mening og betydning. *Filosofiens, sprogets og matematikkens grundlag*. Århus: Philosophia:59-82.
- Frege, Gottlob (2002 (1918-1919)) Tanken: En logisk undersøgelse. In: *Filosofiens, sprogets og matematikkens grundlag*. Århus: Philosophia:219-244.
- Goldberg, Adele (1995): *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. University of Chicago Press, Chicago.
- Grice, Herbert Paul (1989 (1948, 1957)) Meaning. *Studies in the Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press:213-223.
- Grice, Herbert Paul (1989 (1975, 1967)) Logic and Conversation. *Studies in the Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press:22-40.
- Hanks, Peter (2018) Types of Speech Acts. Daniel Fogal, Daniel W. Harris & Matt Moss (red.). *New Work on Speech Acts*. Oxford: Oxford University Press:123-143.
- Heath, Joseph (2001) *Communicative Action and Rational Choice*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Hilbert, David (1899) *Grundlagen der Geometrie*. Leipzig: Teubner. An English translation of the 10th edition is available as *Foundations of Geometry*, Leo Unger (trans.). La Salle, IL: Open Court Press, 1971.
- Hintikka, Jaakko (1971 (1969)) Semantics for Propositional Attitudes. L. Linsky (red.). *Reference and Modality*. Oxford University Press:145-167.
- Hjelmslev, Louis (1943) *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse*. Festschrift / udgivet af Københavns Universitet i anledning af Universitetets årsfest, november 1943.
- Kripke, Saul (1980) *Naming and Necessity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Maitra, Ishani (2011) Assertion, Norms, and Games. Jessica Brown & Herman Cappelen (2011) *Assertion: New Philosophical Essays*. Oxford: Oxford University Press:277-298.
- McDowell, John (1977) On the Sense and Reference of a Proper Name. *Mind* 85, 342:159-185.
- McDowell, John (2003 (1996): xi) *Mind and World*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Makin, Gideon (2000) *The Metaphysicians of Meaning: Frege and Russell on Sense and Denotation*. London & New York: Routledge.
- Russell, Bertrand (1905) On Denoting. *Mind* 14:479-493.
- Saussure, Ferdinand de (1983 (1915)) *Course in General Linguistics*. London: Bloomsbury Academic.
- Searle, John R. (1969) *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, John R. (1971 (1965)) What is a Speech Act? John R. Searle (red.). *The Philosophy of Language*. Oxford: Oxford University Press:39-53.
- Searle, John R. (1979) Indirect Speech Acts. *Expression and Meaning*. Cambridge University Press:30-57.
- Searle, John R. (1995) *The Construction of Social Reality*. London: Penguin.
- Searle, John R. (2007) "Illocutionary Acts and the Concept of Truth." Dick Greimann & Geo Sigward (red.). *Truth and Speech Acts*. London & New York: Routledge:31-40.
- Searle, John R. (2010) *Making the Social World. The Structure of Human Civilization*. Oxford: Oxford University Press.
- Searle, John R. (2015) *Seeing Things as They Are*. Oxford: Oxford University Press.
- Soames, Scott (2010) *What is Meaning?* Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Stalnaker, Robert (1973) Presuppositions. *The Journal of Philosophical Logic* 2:447-457.
- Strawson, Peter F. (1950) On referring. *Mind* 59:320-44.
- Strawson, Peter F. (1971 (1964)) Intention and Convention in Speech Acts. John R. Searle (red.). *The Philosophy of Language*. Oxford: Oxford University Press:23-38.
- Tomasello, Michael (2003) *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tomasello, Michael (2014) *A Natural History of Human Thinking*. Harvard University Press.
- Widell, Peter (2001) Illokutioner er assertiver. Et bidrag til belysning af talehandlingens struktur og taksonomi. Volkmar Engerer (red.). *Augias* 56-59:15-64.
- Widell, Peter (2009) Logik, mening, handling og tale. Inger Schoonderbeek Hansen og Peter Widell (red.). *12. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Århus 2009*. Nordisk Institut, Aarhus Universitet:295-312.

- Widell, Peter (2015) Seven Steps to Language. Inger Schoonderbeek Hansen og Tina Thode Hougaard (red.). *15. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Århus 2014*. Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet:452-471.
- Widell, Peter (2019) Forpligtelsen. Yonatan Goldstein, Inger Schoonderbeek Hansen og Tina Thode Hougaard (red.). *17. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus: Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet:551-570.
- Widell, Peter & Peter Harder (2019) Formal semantics and functional semantics. Ken Ramshøj Christensen, Henrik Jørgensen & Johanna L. Wood (red.). *The sign of the V: papers in the honour of Sten Vikner*. Aarhus: Aarhus Universitet:735-757.
- Wittgenstein, Ludwig (1971 (1953)) *Filosofiske undersøgelser*. København: Munksgaard.